

Адабиётлар рўйхати:

1. Сагдуллаев А.У., Тоиров М.З., Арсланов М.Т. Мевали боғларда трихограмма турлари ҳаётчанлиги ва пуштдорлигини аниқлаш// Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги.-2008.-№8.-С.18-19.
2. Чулкина В.А., Торонова Е.Ю., Павлова О.И. Современные экологические основы интегрированной защиты растений //Ж.Защита и карантин растений.-М.-М -2008.-№ 9. –С.18-21.
3. Щербаков Н.А., Исмаилов В.Я., Талаш А.И. Биостатпрепарат полифункционального действия //Ж.Защита и карантин растений.-М.-М -2007.-№5.-С. 26-27.
4. Balachowsky A.S. Entomologie Appliquee A L` Agriculture Tome I Coleopteres. – Second volume 120 Boulevard Saint. – German, Paris. 1990. – 567. – 1391.

УЎТ: 631.4.125.551

Мониторинг

РЕСПУБЛИКАМИЗ ЕРЛАРИДАН ОҚИЛОНА ВА САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

Аннотация:

В данной статье проанализирована работа по установлению границ административно-территориальных единиц Коганского района Бухарской области, дешифровке земельных участков в разрезе массивов (территорий) и переводу землепользователей из земельной среды в земельную зону, а также обновлению существующих электронных цифровых сельскохозяйственных карт на основе результатов.

Annotation:

This article analyzes the work on the establishment of the boundaries of administrative-territorial units of the Kagan district of Bukhara region, the decoding of land plots in the context of arrays (territories) and the transfer of land users from the land environment to the land zone, as well as the updating of existing electronic digital agricultural maps based on the results.

Ерлардан фойдаланишда давлат назоратини кучайтириш ҳамда прогнозлаш ва деградацияга учраган ерларнинг мелиоратив ҳолатларини яхшилаш борасида чора-тадбирларни ошириш долзарб ҳисобланади [1].

Ҳозирги кунда Республика-мизда 21 млн. гектар яйлов ва пичанзорлар мавжуд бўлиб, бу эса умумий Республика ер майдонларининг 47% ни ташкил этади.

Юқоридагиларидан келиб чиқиб, ерлардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш мақсадида, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан 2018 йил 23 апрелда №299-сонли “Маъмурий-ҳудудий бирликлар чегараларни белгилаш, ер ресурсларини ҳатловдан

ўтказиш ҳамда яйлов ва пичанзорларда геоботаник тадқиқотларни ўтказиш тартибини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори қабул қилинган. Шу ҳужжат бўйича амалга оширилаётган ишларда 3 асосий тамойил устуворлик қилади:

1. Маъмурий ҳудудий бирликлар чегараларини белгилаш;
2. Ўзбекистон Республикасида мавжуд 8 тоифадаги ер ресурсларини тўлиқ ва ялпи ҳатловдан ўтказиш;
3. Мавжуд яйлов ва пичанзорларда геоботаник тадқиқотлар ўтказиш.

Хусусан, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар, Тошкент шаҳри, туманлар, шаҳарлар

ва қишлоқлар чегараларининг координаталар тизимида боғланмаганлиги ҳудудларда ер ҳисоботини юритиш, ер ажратиш, ер муносабатларини тартибга солиш борасида бир қанча муаммоларни келтириб чиқармоқда [2].

Тадқиқот объекти ва услублари. Тадқиқот жараёнида Ўзбекистон Республикаси туманларидаги мавжуд қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерларни инвентаризация (йўқлама)дан ўтказиш ҳамда натижалари асосида ерлардан самарали ва оқилон фойдаланиш бўйича таклиф ва тавсиялар тайёрлаш ишларини амалга ошириш ишлари қуйида келтирилган кетма-кетликда бажарилади [4]:

1. Тайёргарлик ишлари;
 2. Дала кузатув ишлари;
 3. Камерал ишлар;
 4. Ҳужжатларни расмийлаштириш;
 5. Якуний ҳисобот тайёрлаш.
- Тадқиқот объекти бўлиб Бухоро вилояти хизмат қилди. Қуйида Бу кунда 2018 йил 23 апрелдаги Вазирлар Маҳкамасининг №299-сонли қарорига кўра “Ўздаверлойиҳа” давлат илмий-лойиҳалаш Бош институтини ва

бўлинмалари томонидан Республиканинг 18 та туманларида “Маъмурий-ҳудудий бирликлар чегараларини белгилаш массив (ҳудуд)лар кесимида ер майдонларини дешифровкалаш ва ердан фойдаланувчиларни ер майдонларини йўқламадан ўтказиш ҳамда натижалари асосида мавжуд электрон рақамли қишлоқ хўжалик хариталарини янгилаш” ишлари бажарилди.

Когон туманида ерга оид, шунингдек ер ажратиш билан боғлиқ тегишли ҳужжатлар ўрганиб чиқилди. Ўрганишлар натижасида тумanning мавжуд ер майдонлари 2018 йил 1 январь ҳолатидаги ер ҳисоботида 51 015 гектар, шундан 15 331 гектар суғориладиган экин ерлар, 483 гектар боғзорлар, 189 гектар тоқзорлар, 503 гектар тутзорлар, 8 гектар мевали кўчатзорлар, 18 гектар теракзорлар, 318 гектар бўз ерлар, 7 012 гектар яйловлар, 2 629 гектар томорқа ерлар, 4 363 гектар сув ости ерлари, 1 082 гектар йўл ости ерлари, 1 331 гектар ижтимоий ҳовли, майдон ва бинолар ва 17 748 гектар қишлоқ хўжалигида фойдаланилмайдиган бошқа ерлар эканлиги аниқланди [3].

Тадқиқот натижалари. Туман ерларни йўқлама ўтказиш натижасида жами ерлари 50 216 гектар, шундан 15 714 гектар суғориладиган экин ерлар, 846 гектар боғзорлар, 96 гектар тоқзорлар, 78 гектар иссиқхоналар, 359 гектар тутзорлар, 1 гектар мевали кўчатзорлар, 8 гектар теракзорлар, 936 гектар бўз ерлар ва 14 382 гектар яйловлар, 3 783 гектар томорқа ерлар, 1 гектар мелиоратив ҳолати тикланадиган ерлар, 15 гектар ўрмонзорлар, 4 764 гектар сув

ости ерлари, 956 гектар йўл ости ерлари, 1 402 гектар ижтимоий ҳовли, майдон ва бинолар ва 6 876 гектар қишлоқ хўжалигида фойдаланилмайдиган бошқа ерлар мавжудлиги аниқланиб, туманда ер турлари ва ер майдонлари бўйича такрорланмас контурлар қайдномаси тузилди.

Яъни ҳисоботга нисбатан жами ерлари 798 гектар **камлиги**, шундан суғориладиган экин ери 384 гектар **кўплиги**, боғзорлар 363 гектар **кўплиги**, тоқзорлар 93 гектар **камлиги**, иссиқхоналар 78 гектар **кўплиги**, мевали кўчатзорлар 8 гектар **камлиги**, тутзорлар 145 гектар **камлиги**, теракзорлар 8 гектар **кўплиги**, бўз ерлар 618 гектар **кўплиги**, яйловлар 7370 гектар **кўплиги**, томорқа ерлар 1 155 гектар **кўплиги**, мелиоратив ҳолатидаги ерлар 1 гектар **кўплиги**, ўрмонзорлар 3 гектар **камлиги**, сув ости ерлари 400 гектар **кўплиги**, йўл ости ерлари 126 гектар **камлиги**, ижтимоий ҳовли, майдон ва бинолар 71 гектар **кўплиги** ва қишлоқ хўжалигида фойдаланилмайдиган бошқа ерлар 10 872 гектар **камлиги** аниқланди.

Ер мониторинги узлуксиз олиб бориладиган давлат тадбирлари тизимига кириб, ер мониторингининг мазмуни ер фонди ҳолатини махсус ташкил этилган мунтазам кузатишлар (суратга олиш, текшириш ва қидирув)дан қуйидагилар ўзгаришларини аниқлаш, баҳолаш ва прогнозлашдан иборатдир:

- ерга эгалик қилиш, ердан фойдаланиш, экинзорлар, дала-лар, участкалар, манзара экология комплексларининг ҳолати;

- ерлар унумдорлигининг ўзгаришига, уларнинг таназзули ва деструкцияси (аридизация ва чулланиши, сув, ирригация

ва шамол эрозияси, чиринди миқдори ўзгариши, тупроқ таркибининг ўзгариши, оҳаклилиги, бегона ўт босганлиги, ерларнинг пестицидлар, оғир металллар, радионуклидлар ва бошқа токсик моддалар, саноат, маиший ва бошқа чиқиндилар билан ифлосланиши)га таъсир қилувчи жараёнлар (омиллар);

- табиий озуқабоп ўтлар қоплами ҳолатининг ўзгариши (ўсимликлар таркиби, тузилиши, ҳосилдорлиги, сифати ва тўйимлилигининг ўзгариши) билан боғлиқ жараёнлар;

- дарёлар қирғоқларининг, Орол денгизи, кўллар, сув омборлари, ирригация ва гидротехника ишноотларининг ҳолати;

- жарликлар ва ўпқонлар, ўпирилишлар, сел оқимлари, зилзилалар, сув тошқинлари, ер чўкиши, бошқа экзоген ва эндоген жараёнлар ва антропоген ҳодисалар туфайли пайдо бўлган жараёнлар;

- аҳоли яшаш жойлари, нефть ва газ қазиб олиш, тозалаш ишноотлари, гўнғхоналар, ахлатхоналар ёнилғи-мойлаш материаллари, ўғитлар, заҳарли химикатлар омборлари, токсик саноат чиқиндилари ва радиоактив материаллар кўмилган жойлар, шунингдек бошқа саноат объекти-лари ерларининг ҳолати [1].

Ер ресурсларидан самарали фойдаланишни зарур маълумотлар билан таъминлаш ер кадастри ва ер мониторинги аҳамиятини орттиради.

Вазирлар Маҳкамасининг 299-сонли қарори 3 иловадан иборат бўлиб, 1-илова ва 2-иловалар бўйича Республикада 2019 йил якунига қадар Республика бўйича 44 та туманда амалга оширилиши кўзда тутилган [2].

3-илова бўйича жорий йил бўйича Қашқадарё-Ғузор, Навоий-Нурота ва Жиззах-Фориш туманларининг яйлов ва пичанзорларида геоботаник тадқиқотлар ўтказилмоқда, шу жумладан мавжуд ўсимликларнинг мавсумлар ва вегетация даврлари бўйича куза-тиш ишлари олиб борилмоқда.

Хулоса. Ердан фойдаланувчилар томонидан яхлит контур ичида хўжалик фаолияти барпо қилинган бўлса, алоҳида контур рақамлари берилишига йўл қўйилмайди ва контур яхлитлиги бўйича рақам берилади. Туман ер ресурслари ва давлат кадастри бўлими, туман қишлоқ хўжалиги бўлими ҳамда туман сув хўжалиги

бўлими биргаликда контурларни қўшиш ёки бўлиш бўйича асосланган таклифлар ишлаб чиқилади.

Р.А.Тўраев,
“Ўздаверлойиҳа” ДИЛИ Бош
директори қ.х.ф.н.,

М.Т.Абдуллаева,
“Ўздаверлойиҳа” ДИЛИ
1-босқич таянч докторанти
(PhD).

Адабиётлар рўйхати:

1. **Раҳмонов Қ.Р.** Ер мониторинги / Ўқув қўлланма. - Т., 2008. -155 б.
2. **Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 23 апрелдаги №299-сонли “Маъмурий-ҳудудий бирликлар чегараларни белгилаш, ер ресурсларини ҳатловдан ўтказиш ҳамда яйлов ва пичанзорларда геоботаник тадқиқотларни ўтказиш тартибини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори.**
3. **Ўзбекистон Республикаси ер ресурсларининг ҳолати тўғрисида МИЛЛИЙ ҲИСОБОТ.** - Тошкент: “Ўздавергеодезкадастр” давлат қўмитаси, 2019. 203 б.
4. **Рузметов М.И., Тўраев Р.А.** Ўзбекистоннинг табиий яйлов ва пичанзорларида геоботаник тадқиқотлар ўтказиш бўйича услубий қўлланма / Тавсиянома. - Тошкент: “TURON-IQBOL”, 2018. - 160 б.
5. **Авезбаев С., Волков С.Н.** Ер тузишни лойиҳалаш. - Тошкент: “Янги аср авлоди”, 2004. 783 б.

УЎТ: 633.51: 632

Илмий кузатиш натижалари

ИҚЛИМ ВА ҲАШАРОТ **(ҳашаротлар ривожланишига доир мулоҳазалар)**

Аннотация: Казалось бы, необычно тёплая зима 2018-2019 годов, явилась причиной некоторых особенных явлений. В вегетацию 2019 года плотность основных вредителей хлопчатника, в частности, тлей, трипса, паутинных клещей, озимой и хлопковой совки была не естественно низкой и в этом проглядывается причина – воздействие каких-то природных аномальных явлений. Возможно, «разъедание» озонового слоя атмосферы одно из них.

“Қиш иссиқ келса зараркундалар кўп бўлади” ибораси нисбий тушунча. Бу ҳақиқатдан ҳоли эмас, аммо бу ўзгариш катта бўлса, яъни ҳарорат ҳаддан ташқари фарқ қилса, тескари ҳолат юз бериши мумкин. Бунга жавобни жонизот организмда, бўғиноёқлиларнинг қишки диапаузада кечадиган биологик процессларга ҳароратнинг таъсири мавжудлигидан ахтариш зарур [1].

Одатда, бу жараён жуда сусайган нафас олиш ва ёғ заҳирасини сарфлаш йўли билан кечади, аммо сурункасига кузатилган ташқи юқори ҳарорат таъсирида бу жараён жадаллашади ва оқибатда организм резервдан ажралиб ўлиши, ёки нимжон бўлиб қишлоқдан чиқиши мумкин. Энди ғўзага тегишли айрим зараркундалар ҳақида сўзласак.

1. **Шира ва трипс.** Одатда баҳор ойларида ғўза майсалари пайдо бўлиши билан, ҳатто чигит барг паллаларида ҳам бу зараркундаларни учратса бўлар эди. Бу йили эса, биз, дори синаш учун ҳам зўрға дала ахтариб топдик. Шира ва трипсга қарши курашишга эҳтиёж жуда оз бўлди.

2. **Ўргимчаккана.** Бу зараркунданнинг ғўзада ривожланиши кейинги икки йил оралиғида кучсиз, оз майдонда ва сустлик билан кечмоқда. Албатта, ғўза, дуккакли ўсимликларга (нўхот, соя, мош ва б.) нисбатан камроқ зарарланиши мумкин. Лекин, шундай бўлса ҳам, кўп далаларда зарарлана бошлаган ғўзада кананинг тўсатдан “ғойиб” бўлиб қолишини қандай